

Лідія Орбан-Лембрик

Коли квітне сакура

Дорожні нотатки
психолога

Лідія Орбан-Лембрик

КОЛИ КВІТНЕ САКУРА

Дорожні нотатки психолога

УДК 82-3
О 63

Орбан-Лембрик, Лідія

Коли квітне сакура. Дорожні нотатки психолога / Лідія Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги – XXI, 2021. – 256 с.

ISBN 978-617-614-334-5

Людині часто кортить віддати себе у рабство емоцій,
влади і гріхів.

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

ISBN 978-617-614-334-5

© Книги – XXI, 2021

© Лідія Орбан-Лембрик, 2021, *текст*

© Наталія Олійник, 2021, *обкладинка*

Коми квітне
сакура

Месник

Петро – сільський середнячок, не тільки шоферував, а й промишляв запчастинами до автомобільної техніки: щось кудись відвозив, комусь щось привозив... Одне слово, крутився. Яюсь у Петра пропав мотор від автомобіля. Він, як це часто буває між односельцями, які не зовсім одне з одним дружні, подумав на сусіда Івана. Подумав і затаїв злість. День злився, два. Під вечір третього дня злість розрослася завбільшки з прищ, а ще через добу почервоніла, напухла й перетворилася на ракову пухлину – ниючу, гнійну, смердючу: якщо не розкриєш, то замучить до смерті, а розріжеш – теж небезпечно, бо хтозна, що там усередині. Злість позбавила Петра спокою в душі й тілі: він, поглинений муками, сумнівами й припущеннями, роздумує, зіставляє й вивчає. «А якщо не Іван, – жує нервову жуйку Петро, лягаючи спати, – а я його підозрюю? Яюсь негоже, що люди скажуть? Фактів, звичайно, немає, та й свідків теж. А може, є, а я про них не знаю?! Треба розпитати вранці – може, хтось щось десь бачив. Усяке буває». Пролежавши в ліжку ще годину з розплющеними очима і нічого путнього не придумавши, вирішує: «Іван, бо ж хто іще? Он, улітку він мені пліт завалив. Щоправда, паркан так собі, звична огорожа з тесака, загостреного зверху, та все ж: не твоє – не чіпай. Я тоді відсутні дошки

наново прибав, він навіть допомагати мені не захотів, усе віднікувався та віджартовувався, а правди не сказав. Звичайно, фактів у мене мало. Хоча хіба це не факт, що Іван учора м'ясо варив: запах стояв такий, що вся вулиця слиною стікала. Звідки в нього за теперішніх часів гроші на м'ясо? Не інакше, як мотор вкрав і вигідно продав».

Переконавшись у своїй правоті, Петро вирішив помститися. Вирішив – і почав думати як. Хоча в природі різновидам і модифікаціям помсти немає кінця, набір варіантів покарання в нього виявився невеликий: розбити сусідові вікна в будинку, умертвити курей у сараї, підмінити здорового бичка на хворого, отруїти господарську собаку, підпалити дровітню, споганити воду в колодязі. На чому зупинити свій вибір? Якому варіанту віддати перевагу? Не знає. Під ранок, знесилившись від думок, заснув тривожним сном. Увесь наступний день теж не приніс Петру заспокоєння. Помста заповзла отруйною змією в саме нутро й не давала спокою. Розгнuzданість, розбещеність, поширеність помсти не приховаєш. Розперезалася так, що її важко утримати в рамках: Петро і оголожу пофарбував, і по господарству попорався, і з кумом у шинок сходив – ніде немає порятунку: бажання помститися йде за ним услід.

Помста протяжна в просторі й часі – третю годину Петро сидить за чаркою горілки, а злість на сусіда не минає. Помста погана на вигляд – чоловік увесь напружився, здибився і спітнів. Помста кепсько пахне – чоловік змокрів і покрився липким, смердючим слизом. У помсти смак зради, ненависті й люті: очі в Петра налилися кров'ю і від злості просяться назовні. Помста володіє даром заповзати у власний мозок, шлунок, печінку і там розповзатись, як спрут: ось уже четверту добу помста сиднем сидить у Петровому нутрі, де тепло, де все рідне і де ніхто не докучає розпитуваннями навіщо, для

чого й за яким правом. У помсти вовчий апетит, наситити цього монстра важко, хоч би скільки Петро старався: випили з кумом майже півлітрівку, а бажання помсти не зникло, навпаки, помста ще більше підросла і стала схожа на дріжджове тісто, що вивалюється з каструлі. Стан помститися нічим не заглушити, ні п'яним криком мужиків біля стійки бару, ні самою атмосферою шинку – кислую і спертою від довгого й ретельного переварювання своїх відвідувачів, ні мізерним меню, що вміщається на аркуші потертого й пожовклого паперу, списаного від руки карлючками, які повідомляють, що сьогодні наявна смажена ковбаса, чипси, солоні огірки й шашлик, ні такими ж мізерними декораціями, схожими в таких корчмах одна на одну, як сестри-близнючки: на передньому плані – барна стійка з різними напоями, точніше, пляшками від напоїв, а самих напоїв, як кіт наплакав, – горілка та пиво, на задньому – пластмасові столики й стільчики. Петро п'є, але про помсту не забуває. Ах, яка це сильна штука – пам'ять! Ах, яка це тяжка праця – вигадувати помсту! Ах, яка це мука – підозрювати людину! Ах, яке це горе – злий сусід! Петро відчуває себе скривдженим, ображеним, приниженим. Приниження не дає йому нормально жити. Висновок єдиний – покарати сусіда. Знати б напевно, чи він вкрав мотор? «Він, більше нікому. Ну не Дмитро ж? Тому старий мотор не потрібен, у того дві новенькі іномарки в дворі (сини привезли з-за кордону) та ще мотоцикл на додачу. Йому нічого бруднитися. Іван, він, сволота. Цей на все здатний. Цьому тільки покажи, де погано лежить, так відразу й умикне. Не помітиш і коли».

Далеко за північ шинок випльовує Петра на свіже повітря. Сиро, тяжко, тоскно. Прощається з кумом і поволі йде до хати на автопілоті. Йде і продовжує ялозити свою «біду». Остаточо вирішує: «Треба помститися, інакше

помста з'їсть мене, перетворить на ніщо. І це "ніщо" ще якийсь час поживе, а потім перетвориться на прах і тлінь. І мене не стане. Жахливо. Страшно. Так не має бути. А як має бути?» Запитує в самого себе й собі ж відповідає: «Кожний має отримати своє, тобто Івану треба помститися. Отже, помста неминуча? Отже, вона необхідна? Чи не прикриваюся я необхідністю, як ковдрою, під якою тепло, темно і затишно, але головне – під нею не видно мстивих задумів і не чути мстивих емоцій: під ковдрою помсті комфортно? Можливо».

Перед сном, стомлений бажанням помсти і, водночас, боязню Божого гніву, зробив остаточний вибір – зупинився на умертвінні Іванової птиці. Зупинився й почав розробляти план дій. За довгу безсонну ніч продумав усе до деталей: і як відволікатиме сусіда, і де дістане отруту, і що потім говоритиме. Прокрутивши в голові кілька разів усі деталі, заснув сном неспокійного й тривожного новоспеченого месника. Наступного дня, як і запланував напередодні, запросив у гості кума. Почали обговорювати якісь господарські справи. Слово за слово, виявилось, що без сусіда не обійтися. Запропонував кумові сходити за Іваном. Той, не знаючи про плани Петра, подався до Івана. Поки йшов, поки стукався у двері, поки сусід відчиняв, Петро не знаходив собі місця. Але як тільки почув розмову двох чоловіків, перевірів себе на швидкість реакції: за лічені хвилини, доки Іван відволікався на відвідувача, Петро перестрибнув через огорожу, добіг до сараю і, відчинивши його, сипонув на земляну підлогу отруйного порошку. Потім знову підтюпцем добіг до своїх дверей і сів на сходах, наче так і сидів.

«Усе, – сказав собі Петро, лягаючи в ліжко далеко за північ, – відбулося. Помстився. Чи полегшало на душі?» Він не знає. Поки що не знає. Поки що тільки сильно б'ється серце, так сильно, що здається, наче ось-ось

вискочить з грудей. «Може, завтра полегшає? Може...»
З тим і заснув.

Капость, яка напередодні здавалася Петру великою й відповідною, на ранок вилася в маленький падіж курей – здохли три курки. «Це не рівнозначна помста, – подумав Петро. – Так за мотор не розплачуються». Й ухвалив мстити далі. Цього разу вирішив споганити воду в колодязі. Знову безсонна ніч, знову обмірковування необхідного сценарію. І пішло-поїхало. Рухи є, а результату немає, бо немає насичення: і те не так, і це не гоже, і така форма не прийнятна. Змучив себе до виснаження, до хвороби. «Що ж виходить? – не раз вів внутрішній діалог із собою Петро. – Хоч би скільки я мстив, хоч би як уплітав у свої дії нові хитрощі, хоч би як підключав нові резерви – помста без кінця і краю. Насичення немає».

Помста – безжальна й ненаситна, вона вимагає продовження й поповнення. Помста як ланцюгова реакція – одна злість породжує іншу, одне покарання викликає наступне. Помста виснажує. Помста підточує. Помста засмоктує. Помста об'єднує – ось уже й Іван узявся карати сусіда, ось уже й він пише сценарії та виношує злі помисли щодо Петра. Горять сараї, гине худоба, крушаться мрії й плани, а в розбиті вікна будинків заповзає слизьке тіло смерті. Їм би обом охолонути, їм би зачепитися за прихильність і чесноту, їм би зрозуміти всю небезпеку того, що трапилося. Але ж ні, помста закрутила мужиків, завертіла ними й понесла їх у тому напрямку, в якому їй потрібно. І в цій круговерті ніхто з них жодного разу не подумав про правосуддя, яке мало в таких непорозуміннях шукати правди: чи то правоохоронні органи не досконалі, а тому не мають авторитету в народі, чи то громадяни собі довіряють більше, ніж іншим. Хоч як глянь, а повернення немає, зупинки не передбачено. За однією мстивою витівкою чоловіків підстерігає інша,

й так до безкінечності. Точніше, до кінця. Помста гине у власноручно виритій ямі – ножем собі самій у спину і ... кінець. Сира, темна яма поглинула помсту, а разом із нею Петра й Івана потягла й поховала навіки. Фінал гнітючий: без оркестру, без процесії, без красивих слів. Помста самотня: самотньо лежить у холодній ямі безмовності й забуття.

Запах виживання

Тамара завжди поспішає не тому, що їй так хочеться, а через те, що конче треба: їй за день необхідно всюди встигти й багато зробити – ось і квапиться. Поспіх допомагає виживати. Поспішає на роботу, поспішає з роботи, підтюпцем пробігає продовольчим магазином, так само спішно заходить у дитячий садок за малюком. Удома на кухні теж усе бігом: прагне наготувати багато й надовго, щоб щодня не стояти біля плити – обмаль часу. Вся ця суєта, метушня і біганина її втомлюють, але що вдієш – така філософія виживання. І врешті, так багато хто живе. О! Ну, якщо багато, тоді пхикати негоже, бо разом із багатьма легко терпіти життєві труднощі. Її поспіх домашніх влаштовує, бо від Тамари не тільки пориви вітру, а й прибрана квартира, приготований обід, напрасовані й чисті чоловік, батьки чоловіка, дитина. Домашні задоволені, й жінці цього достатньо. Хоча чи достатньо? Питання з питань. Про себе Тамара не дбає – ніколи, тому все відкладає на потім: потім піде до перукаря, потім купить щось нове з одягу, потім зробить макіяж... Пригадавши про макіяж, жінка усміхнулася й сказала сама собі: «Я його як слід і робити не вмю. Так, пройдуся по поверхні обличчя, як мітлюю по підлозі: помах вліво, мазок управо – і все». Та й косметики пристойної в неї немає: дешева губна помада, дешеві

тіні, туш для вій і чорний олівець для підведення очей – ось і все причандалля для наведення краси. Яка косметика, такий і макіяж – ніякий.

Поспіх Тамара втомлює, поспіх не дає їй звернути на себе увагу, але поспіх дисциплінує й організовує її, що вже само по собі добре. Увечері падає з ніг, але відпочити ніде – квартирка крихітна, з двох прохідних кімнат. Який тут відпочинок? Тут у кожного свій куточок. Не володіння, а саме куточок, над яким кожен не владний, бо інший будь-якої миті може порушити територію кутка. І кутка – як не було. Умовність свободи і видимість достатку наявні: людина наче ізолювалася, але водночас вона в усіх на виду, людина наче на плаву, та будь-якої хвилини може потонути в тягучій в'язкості бідності. Тамара, коли вдається зазвмерти у своєму кутку й залишитися на мить непоміченою, іноді мріє про достатню свободу й хороший достаток – із окремою кімнатою, розкішним ліжком, смачною вечерею, світлими й новими фіранками на вікнах. Подумки розмірковує: «Чи то свобода набула інших контурів і тому інакше зараз трактується, якимось приземлено й спрощено – хочу усамітнитися, добре попоїсти й нічого більше? Чи то мрії мої – примітивні: мрії бідняка, загнаного в кут? Усе можливо».

Малюк у сім'ї єднає всіх. Йому все можна, йому дозволено в кожному кутку побувати і скрізь погратися. На те він і малюк. Кути у квартирі об'єднує в спільну територію не тільки малюк, його головним конкурентом є телевизор: він уривається в крихітний простір убогого житла і всіх усаджує довкола інформації. «Треба ж, – каже чоловік тим, хто в колі, окресленому телевизором, – у Болівії люди страждають через нестачу води». – «Гляньте, – схлипують його батьки, – що робиться з молоддю! Хреста на них немає: крадуть, грабують, убивають». – «Де це бачено, – вигукують усі разом, – щоб зарплату затримували

на кілька місяців – це тільки в нас і лише при нашому недбайливому керівництві». Вигукує й малюк: йому подавай нову іграшку, ситну їжу й увагу, бо плакатиме. І він плаче. Його плач остаточно стирає всі умовні межі між умовними кутами убогості, плач об'єднує всіх проти всіх. Дістається й уряду, що вчасно не забезпечив народ ліками, і місцевому керівництву, яке не ремонтує дороги, й навіть власникові продовольчого магазину перепадає: він, за-
раза, продав несвіжу ковбасу.

У своєму кутку Тамара не відпочиває, вона там тільки існує. Ще спить. Спить погано, часто не висипається: який тут сон, коли всі домашні в одній купі з людських тіл. Купа щоразу пахне інакше – все залежить від з'їденого і настрою, хоча їжа і настроїв взаємозв'язані: хороша їжа – гарний настрій у домочадців, погана їжа – і самопочуття нікудишне. Частіше купа пахне кислотою і поміями. І це – правда, бо звідки ж узятися хорошим запахом при мізерному, неякісному й сумнівної свіжості харчуванні? Узятися нізвідки, тому купа віддає смородом, густо замішаним на часнику. Запах часнику – ознака лютої хвороби під назвою «грип». Люди лікуються, як можуть і як їм дозволяє їхній гаманець. У Тамари в гаманці майже порожньо: за його вміст можна купити те, що медиками іменується «елементарні профілактичні засоби», а в народі просто зветься марлевою пов'язкою. На ліки і якісну їжу грошей немає. Звідси сперте повітря, звідси здуття й похмурі думки. Отже, виживання має свої запахи? Отже, так.

Кожен із жильців у крихітній квартирці Тамари стоїть на варті особистого простору і захищає його навіть запахом, тому кожен із кутів у приміщенні пахне особливо. Її кут пахне нервозністю, поспіхом і дисципліною: вона вміє і себе організувати, й інших привести до порядку. Жінкою в її кутку не пахне, бо вона не Вона,

а швидше Воно, яке тягне всіх і все на своєму горбу. Воно не пахне жінкою – Воно видає запах виживання. У кутку батьків пахне ліками, прогнилими зубами, нікотинном, гостро-нудотними випаровуваннями нічних горщиків, затхлістю, хворобливими пухлинами, старістю і смертю: власне, явної смерті тут іще немає, але тут немає й життя – тільки існування, в якому більше смертного, ніж життєвого. Кут чоловіка теж має свої запахи: тут цвіль, гнилизна, постійне нездужання й істерія, яка послаблює імунітет і загрожує перетворитися на справжню хворобу з клізмами й уколами. Запаху чоловіка тут немає. Кут дитини пахне молоком, випорожненнями, постійною метушнею й невагомною енергією – всім тим, чим і належить пахнути дитині.

Коли ж випаровування від тіл, напханих недоброякісними продуктами, і відчай жінки від власного безсилля перевалюють через усі мислимі й немислимі межі, коли просто не можна не помічати смороду, який ще трохи – і приведе до задухи, тоді Тамара внутрішньо бунтує, що зовні виливається в генеральне прибирання. У квартирі починає пахнути пральним порошком, хлоркою й іншими їдкими хімікатами, від яких батьки чоловіка починають крестити і кашляти, а сам чоловік скаржитися на нестачу свіжого повітря. Але Тамара не звертає уваги на їхні крики й стогони, вона прагне позбутися злежалого пороху, невипраного одягу, ходінь під себе й інших свідків поганих запахів. І їй це вдається. Результат приголомшує: гнилі й кислі запахи змінюються ароматами квіткового мила і чайного дерева, квартира зі смердючої купи на деякий час перетворюється на житло, в якому поселяється порядок і запах чистоти. Щоправда, запах бідності вимити й вишкребти не вдається. Але такого завдання Тамара перед собою й не ставить. Її мета набагато менша й прозаїчніша – розчистити кути від затхлості й смороду.

Що, загалом, і зроблено. А потім – знову поспіх і знову погоня за життям.

На шляху виникають великі проблеми й маленькі труднощі, але Тамара опирається й усіяко хоче встигнути ще трохи якщо не пожити, то хоч би взяти участь у загальному виживанні. Понад усе Тамару втомлює проїзд у тролейбусі. Перешкода маленька, але з тих, про які жінка з ненавистю згадує. Чому? Тому, що тут – той самий сморід. Він йде від збуджених виживанням співгромадян: хтось накричав на шофера, що той не зупинив машину біля потрібного йому кутка (треба ж, тут, окрім смороду, ті самі кути!), хтось, укриваючись потом чи то від неякісного сніданку, чи то від тисняви в тролейбусі, матюкає всіх підряд, хтось невизначеного віку – схожий швидше на старого, ніж на молодого – хоче сісти, але оскільки сісти нікуди, бо місць вільних немає, читає нотації молодим людям, що вони, мовляв, не виховані, старшим людям не привчені місцем поступатися. Молодь відповідає, що людям похилого віку нічого тролейбусами їздити, що їм краще сидіти вдома й не псувати повітря. Неприємні запахи, неприємні розмови.

Хай це й парадоксально звучить, але на роботі Тамара відпочиває, бо тут вона нарешті може зупинитися, заспокоїтися і зайнятися конкретною справою: рахувати чийсь доходи й підраховувати чийсь витрати. Робота вносить розміреність у думки й дії жінки, вона змінюється: в очах з'являється блиск, постава випрямляється й Тамару не впізнати. Навіть важко собі уявити, щоб таке задоволення й заспокоєння приносили людині підрахунки й розрахунки чужих доходів і витрат. Чи то вона настільки байдужа до багатства інших людей, що кругленькі суми з п'ятьма і шістьма нулями її не турбують, чи то чужі гроші на те й чужі, щоб на них саме так реагувати: спокійно і гідно. Найімовірніше, жінка просто про таке

не думає, а на автопілоті проробляє щоденну бухгалтерську роботу без співвіднесення її з тими, кому всі ці цифри належать. Тамара вважає, що так загалом і має бути, бо інакше захочеться жонглювати нулями. А від хотіння до здійснення бажання – один крок: не помітиш, як щось приховаєш і комусь чогось не додаси, а різницю покладеш собі в кишеню. Тамара так учинити не може – не так вихована, хоча деякі її подруги не раз їй натякали на великі можливості, приховані в її роботі, казали: «Не будь дурною. Хто на чому сидить, той із того й має. А в тебе все під рукою, варто тільки помізкувати».

Мізкувати в цьому напрямі Тамара не вміє і не буде. Тягтиме лямку бідняка, але в чужу кишеню, точніше, в чужий кошторис не сунеться і собі чужі нулі не припише. Бога боїться. Тому й бідна, тому й метушиться, щоб скрізь бути й усюди встигнути. Встигнути вижити. На справжнє життя в неї немає часу й грошей. І тому справжнє життя проходить повз неї. Тамарі тільки й залишається, що чути з екрана телевізора, як одна знаменитість подає на розлучення з іншою знаменитістю, відрубуючи собі при цьому солідний куш у вигляді кількох вілл, автомобілів і десятків мільйонів доларів; як десь відбулася вечірка, на яку можна приходити з крихітними домашніми собачками – у них такі чудні назви порід, що Тамара й не пригадає. Багаті, відомі й впливові господарі чваняться своїми вихованцями, розхвалюють їхній родовід і дороге вбрання вартістю в кілька тисяч доларів. У жінки закрадається думка, що родовід свого песика ті, що на екрані, знають краще, ніж життя свого народу, тобто тих, хто по цей бік телевізора. Її припущення не позбавлені підстав, бо доглянута тваринка з безліччю медалей піднімає настрій, а доля країни, де бідних і знедолених із кожним днем стає дедалі більше, пригноблює. Тому собаці – шана, її родоводу – повага, а народу – подачка у вигляді гарної

картинки на екрані: йому достатньо і цього. Помилувався, порадів, може, перестане скавчати й вимагати неможливого, а головне – забуде свою біографію. А якщо народ не пам'ятає своїх заслуг і своєї історії, то куди вже їм, багатим і впливовим, про все це пам'ятати? Вони зайняті танцями, одягом і болонками.

Дивитися на капризи багатих набридає, й Тамара із загальної згоди перемикає телевізор на інший канал. Тут – те саме: співачка-«одноднівка» нестямним голосом вичавлює з себе бажання вбити свою подругу. Тамарі нічого не залишається робити, як мовчки забитися у свій кут і зависнути там коконом, поки не потривожить малюк чи ще хтось із домашніх.

Тільки Він і Я

Хоча в купе він зайшов безшумно, навіть непомітно, його присутність відчула відразу: у пильному погляді й спритних рухах, у манері триматися й легкому ароматі дорогого одеколону. Ввічливо назвався. Мені стало комфортно й неспокійно водночас: комфортно – через присутність у купе чоловіка, про якого мріє кожна жінка, а неспокійно – через свій утомлений і виснажений поїздкою вигляд.

Розмовляти почали одразу, хоча мені така поведінка не властива: зазвичай я намагаюся придивитися до попутника, вслухатися в нього й лише потім ділитися з ним своїми думками. А тут прелюдії не знадобилося, з чоловіком у мене відразу відбувся психологічний контакт – миттєво вслухалася, вдивилася, втягнулася: у чарівну усмішку, в ауру розуміння, інтонацію ввічливості й атмосферу взаємності. Ну й ну! Що так раптово примусило тріпотіти душу? Найперше заінтригував погляд: пронизливий, вивчаючий і млосний – погляд професіонала й водночас спокусника, який пильно вдивляється і, ніби насміхаючись, запитує: «Ну що ти можеш? На що ти здатна?» Підкорив голос: упевнений, але не нав'язливий, налаштований на бесіду, однак не фамільярний, заспокійливий, проте не настільки, щоб дати бесіді згаснути, тихий, а все ж таки

чоловіка було чути. Зацікавила увага, з якою він слухав мене: ввічлива, без натяку на байдужість, тим паче на неприязнь.

Від нього, десь із глибин його ества, йшла могутня енергетика, якою не розкидався, не чванився, а мовчки сигналізував: «Ось такий я є». Мужчина світився зсередини, від чого ставав близьким, зрозумілим і, схоже, доступним, хоча насправді таким не був. Із нього важко було витягнути якусь хоч трохи значущу інформацію: начебто говорив достатньо, але всі його репліки, слова й зауваження швидше допомагали пізнати мене, ніж його. Він примушував мене вібрувати, хвилюватися, іскритися, а сам при цьому начебто перебував у тіні. Загадковий попутник справляв враження успішної в справах і рішучої у вчинках людини – саме такий вигляд, мабуть, і повинен мати переможець.

За кілька годин розмови дізналася про нього зовсім небагато: військовий, одружений, має дітей. Але цього виявилось достатньо, щоб зрозуміти, що з ним надійно, спокійно і хвилююче водночас. Таємничий пасажир проймав наскрізь. У ньому був якийсь бісик, від нього йшло привабливе світло, яке однозначно стверджувало, що повз такого мужчину пройти не можна: у кожній репліці – сенс, у кожному русі – підтекст, у кожному погляді – напруження. Віддаю йому належне: він – цікавий співбесідник, допитливий слухач, який може розворушити запитаннями і втягнути в розмову. Попутник умів робити паузи, був у міру галантний і уважний, від нього можна було чекати чого завгодно, але не хамства чи грубості. Незначний наліт брутальності не тільки не обурював, а, навпаки, вабив й інтригував. Не брутальність, а, швидше, нетерпимість з'являлася там, де треба було точно визначити своє ставлення до змісту розмови.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.